

חינוך חילוני – כי גם לנו מגיע חינוך הומניסטי-חילוני

פתיח

במציאות חיינו מוצא עצמו הציבור החילוני נרמס על ידי המדינה משלל כיוונים. כך עושה גם מערכת החינוך הממלכתית העברית - הלא דתית - שאינה מכירה בזהות החילונית כזהות מובחנת, מזלזלת בה ומבקשת לכפות על הציבור המזוהה כחילוני זהות המנוגדת לדרך בה בחר לחיות את חייו.

כיוון שמערכת החינוך מחולקת כבר לזרמים - ממלכתי עברי, ממלכתי ערבי, ממלכתי-דתי, ממלכתי-חרדי, חינוך חרדי במסגרת מוכר שאינו רשמי ועוד - הדבר הנכון ביותר לעשות הוא לפצל גם את מערכת החינוך הממלכתית העברית, המשרתת אוכלוסייה הטרוגנית, ואינה נותנת מענה ראוי לציבור החילוני המזין אותה.

בכך יתאפשר להורים בעלי השקפת עולם דמוקרטית-ליברלית, המבקשים לילדיהם חינוך חילוני-הומניסטי, להבטיח לילדיהם חינוך על פי דרכם, ולמנוע מהם את שטיפת המוח הלאומנית-דתית שהשתלטה על מערכת החינוך הממלכתית העברית.

המצב הפוליטי, המשטרי והמשפטי האופף את המדינה כיום לא מאפשר הסדרה כלל-ארצית רשמית ומיידית של הצורך הזה. כדי לקדם את הרעיון ולהפוך אותו למעשי ניסחו עמותות חינוך חילוני בישראל והפורום החילוני מתווה למוסד חינוכי חילוני-ישראלי-הומניסטי, ושמו להן למטרה לסייע בפתיחת מרחבי חינוך חילוניים בכל ישוב בו ימצאו די הורים המעוניינים בהקניית חינוך חילוני לילדיהם.

החינוך אותו אנחנו מציעים עוסק בטיפוח הילד והילדה, אזרחי העולם ואזרחי מדינת ישראל לעתיד, כאדם ריבוני, אוטונומי: על החירות והאחריות, הבחירה והשוויון, התבונה והטלת הספק המגדירים את מהותו.

תוכנית המתאר לבית החינוך החילוני-ישראלי-הומניסטי, שתוצג בהמשך, היא תוכנית הוליסטית, המציבה את עקרונות היסוד עליהם יקום המוסד, מצביעה על הייחודיות שלו, ומבחינה אותו מכל מוסד חינוכי אחר, רגיל או ייחודי, הפועל כעת במערכת החינוך. מדובר בבית חינוך שמתייחס לזהות החילונית כאל זהות מובחנת, מתמקד באדם ומבקש לעודד זהות ישראלית ולטפחה. חלקים ניכרים מעקרונות היסוד של בית הספר המוצע מתאימים לכל מוסד חינוכי החותר לקדם את תלמידיו ולהתאים את דרכי ההתחנכות למיומנויות החיים, לכן חשוב להדגיש את עקרון העל הייחודי המגדיר את בית החינוך שלנו, ולחדד ולהבליט את הערכים הגלומים בחילוניות אותה אנחנו מבקשים להנחיל: החילוניות מתבטאת בתפיסת האדם את עצמו כריבון; בלתי תלוי בישות חיצונית לו, חופשי לעשות או להימנע מעשייה ומודע לאחריותו על תוצאות בחירותיו: תוצאות מעשיו ותוצאות מחדליו.

ריבונות האדם כעקרון מנחה, ומכאן טיפוח הילד והילדה בבני-אדם אוטונומיים, תוך הנכחת המתח שבין חירות אישית לבין אחריות לעצמי, לזולת ולסביבה, והתמודדות איתו. ההכרה באי-תלותו של האדם בישות חיצונית לו, וההבנה בדבר אחריותו על תוצאות בחירותיו מתאפשרות תוך יישום של עקרונות שונים, שאותם יש ללמוד, להכיר ולתרגל. עקרונות שישפיעו על המרחב הבית ספרי ויבואו לידי ביטוי בכל מישוריו ורבדיו של מרחב זה. חילוניות היא מרכיב זהות. במסגרת החינוך לזהות ולערכים תודגש תפיסת האדם כריבון, ולכן כל העיסוק בזהות ובערכים יתבצע תוך מתן מקום לחשיבה ביקורתית והטלת ספק, שהם מעקרונות היסוד של הדרך החילונית. החינוך הערכי יעסוק במהות האדם ובטיפוח הזהות הישראלית וישען על לימוד והבנה של ערכים ומוסר פנימי, שמקורו באדם עצמו, במשמעותם האוניברסלית, והצגת האופן בו הם באים לידי ביטוי בתרבות הישראלית – על מגוון מקורותיה, ובתרבות העולם והעמים. בית החינוך החילוני-ישראלי-הומניסטי יטפח את מרכיבי הזהות האוניברסליים של תלמידיו בבני אדם ריבוניים, והפרטיקולריים – כאזרחי מדינת ישראל.

ככלל, השאיפה היא כי בית החינוך החילוני-הומניסטי יפעל כזרם חינוך נפרד בתוך מערכת החינוך הממלכתית. תכנית הלימודים הרשמית של משרד החינוך, על מקצועות הליבה שבה, היא התוכנית המחייבת, ומקצועות ההשלמה שייבחרו יהיו כאלה המתאימים לרוח החינוך החילוני. האופן בו יילמדו כלל המקצועות, והפרקטיקות הבית ספריות שיהיו נהוגות בכל מוסד, ייקבעו וייבנו על ידי באי המוסד עצמו, בהלימה לעקרונות היסוד שבבסיס המתווה המוצע.

אלו הם עקרונות היסוד שישפיעו על המרחב הבית ספרי:

- חירות - שיח זכויות, במרכז ההכרזה הבינלאומית לכל באי עולם בדבר זכויות האדם¹ – 10 בדצמבר 1948, שיעסוק גם במשמעויותיה של החירות: החירות לעשות, והחירות להימנע מעשייה, כבסיס להבנת שיח החובות ופיתוח רגש האחריות המוסרית לאדם ולסביבה.
- אחריות - שיח הומניסטי העוסק במוסר פנימי, שמקורו באדם עצמו – חובות כלפי עצמי, כלפי הזולת וכלפי הסביבה מתוך הכרה ונטילת אחריות (ולא שיח מצוות אמוני).
- בחירה - הבחירה כערך. בחירה כבסיס לטיפול אדם אוטונומי. מיומנות הכרחית בתהליך הלמידה. כלל באי בית הספר – מורים ומורות, תלמידים ותלמידות וכן הורים והנהלה - יחוו את תהליך הבחירה על מורכבותו בכל היבט ומקום שבו יהיה הדבר אפשרי².

¹ ההכרזה הבינלאומית לכל באי עולם בדבר זכויות האדם

² כך, למשל, התלמיד והתלמידה יהיו שותפים מלאים לכל שלבי הלימוד שלהם: בחירה בכל מקום שניתן וככל שיתאפשר בתוכן הלימודי; שימוש בדרכי הוראה מגוונות ושיתוף התלמידים בבחירת דרכי הלמידה המתאימות להם; תהליכי הלמידה יאפשרו למידת עומק בתחומי עניין שונים; הערכת התלמידים תתייחס למגוון היבטים והתלמיד והתלמידה יהיו שותפים בתהליך.

- שוויון מהותי - שיאפשר התייחסות שונה ומכילה והבחנה מותרת, כדי להבטיח שוויון הזדמנויות ואפשרות להגיע לשוויון בתוצאות - בכל המישורים ומערכות יחסי הגומלין בבית הספר.

- חשיבה ביקורתית והטלת ספק - תוך פיתוח וטיפול מיומנות שאילת שאלות בבסיס ללמידה: השיטה המדעית – ניסוי וטעיה / תעיה / תהיה, אישוש והפרכה, והחשיבה היצירתית - בבסיס תהליכי הלמידה וההוראה.

ועוד עיקרים:

- קשרי קהילה – יחסי גומלין מובנים בין כלל באי המוסד החינוכי, תוך יצירת קהילה בית ספרית תומכת בה מתקיים שיתוף פעולה מפרה בין ההורים לסגל ההוראה, ומוקדש זמן איכות לקשרי מורה – תלמידה. מתוך רצון לתת מענה לצרכים רגשיים ואישיים המלווים את הילד והילדה בשלבי התבגרותם.

- פיתוח וטיפול מיומנויות - מיומנויות חברתיות: למשל, עבודה בקבוצות משימה, שיתוף פעולה, התמודדויות שונות עם קשיים, כשלונות, הצלחות, ניגוד אינטרסים ועוד. מיומנויות טכנולוגיות: למשל, רכישת אוריינות חזותית וקולית במערכות מידע ותקשורת, שימוש בכלי טכנולוגיות מידע, ניתוח נתוני BIG DATA. מיומנויות חשיבה: למשל, הסקת מסקנות, השוואה, שיח טיעוני ופתרון בעיות.

- חומרי לימוד מגוונים בדגש על מיומנויות חשיבה – ככלל, בעידן הצפת המידע יש חשיבות רבה להוראת מיומנויות לאיתור ואיסוף מידע והפיכתו לידע שימושי³. הוראת המיומנויות ותרגולן יכולים להיעשות על גבי טקסטים מגוונים ותכנים לבחירת השותפים ללמידה, כולל כאלה הנצרכים מתוך הדיגיטל והרשתות החברתיות, הן בלימודי הליבה המחייבים והן בלימודי ההעשרה⁴. לימוד של כל תוכן שהוא - בין אם בלימודי מדעים ובין אם בלימודי רוח וחברה העוסקים בין היתר בשאלת הזהות - בכלים של חשיבה ביקורתית והטלת ספק.

- חשיפה תרבותית - לתרבות פרטיקולרית ישראלית – על מגוון מקורותיה, ולתרבות אוניברסלית – עולם ועמים.

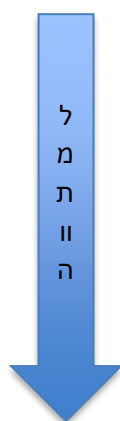
³ האינטרנט מנגיש מידע עצום ורב בכל נושא ובכל תחום דעת. מידע זה הופך לידע אישי באמצעות מיומנויות חשיבה אותן מפעילה הלומדת. בתהליך הלמידה.

⁴ כלל פתוח זה ייושם במלואו במקצועות הנוספים – כפילוסופיה ותחומי אומנות מגוונים, הנלמדים מעבר למקצועות הליבה. חומרי הלימוד למקצועות הליבה ייבחרו על פי התאמתם לרוח העקרונות החילוניים והאפשרות ליישם דרכם שיח ישראלי-חילוני-הומניסטי בכתה. חומרי לימוד הנמצאים בשוק ייסקרו על ידי צוות בית הספר ונציגות הורים. במקרים בהם נמצא חומר לימוד טוב אך נגוע פה ושם בשיח אמוני או מדתי, יוחלט לפסוח על הקטעים הבעייתיים, או לחילופין – לתווך אותם כראוי ולעסוק בהם באופן ביקורתי. דבר זה ייעשה באופן גורף ברוח בית הספר.

בעת תכנון התלב"ס (תכנית לימודים בית ספרית) ויישומו יעמדו לנגד עיני המתכננים והמבצעים היכולות הרצויות של הבוגר והבוגרת – התוצר של התהליך החינוכי – יכולות בתחום הידע, המיומנויות, התכונות והעמדות כפי שהוגדרו בתכנית המתאר (ראו במתווה המוצג בהמשך).

כל מוסד חינוכי, בו יופעל המתווה שאנו מציעים, יקבע ויבנה את תוכנית הלימודים ואת הפרקטיקות הבית ספריות שיהיו נהוגות בו (דוגמאות בקובץ המקושר)⁵. הדבר ייעשה על ידי באי המוסד עצמו, בהלימה לעקרונות היסוד שבבסיס המתווה, ובהתאמה לקהילת בית הספר ולצרכיה. סגל ההוראה ישתתף בהשתלמויות הכשרה ויזכה לליווי פדגוגי ואקדמי מטעם העמותה.

חזון בית החינוך החילוני-הומניסטי-ישראלי מניח את עקרונות היסוד לסביבה חינוכית חילונית הוליסטית. במקביל לניסיונות לקדם חזון זה, נפעל לחיזוק וביסוס תודעת החילוניות הישראלית בקרב הציבור החילוני בישראל דרך מערכת החינוך הממלכתית כולה. הכוונה היא לפעול בדרכים שונות ומגוונות – כגון השתלמויות מורים, פיתוח חומרי למידה והוראה, הקמת אתר ללמידה מקוונת ועוד - כדי להבטיח לציבור החילוני בישראל מערכת חינוך ציבורית המכירה בו, בערכיו ובצרכיו, ונותנת להם מענה. אנו נמשיך לקדם את הרעיון כדי שכל הורה, המעוניין במרחב חינוך חילוני לילדיו, יוכל לשלוח אותם למוסד שכזה; מוסד חינוכי המכבד את הבאים בשער, את זהותם ואת אורח חייהם.

⁵ דוגמאות ליישום עקרונות המתווה בתלב"ס

מתווה לבית חינוך הומניסטי-חילוני

הקדמה

מטרת המוסד החינוכי המוצע להלן היא חינוך השואב את ערכיו מהתרבות ההומניסטית, הרציונליסטית והליברלית האוניברסלית, ומגילויים של תרבות זו בתרבות המקומית שלנו, התרבות הישראלית, על מגוון מקורותיה. ערכים אלה בביטויים האוניברסלי והמקומי נותנים משמעות עמוקה להווייה החילונית – העשירה בתכנים ובערכים.

מעצבי התוכנית התגייסו להציע מתווה למוסד חינוכי כזה משום שהערכים האוניברסליים – הומניזם, רציונליזם וליברליזם – והעקרונות הדמוקרטיים הנובעים מהם, מאוימים כיום על ידי זרמים מקומיים – תרבותיים ופוליטיים – המשליטים נרטיב לאומני-דתי על מערכת החינוך שלנו. הורים בעלי השקפת עולם המבוססת על ערכי הנאורות מתקשים כיום למצוא גן או בית ספר המבטא במטרתו, באמצעיו ובמחנכיו את זהותם הישראלית החילונית.

מטרת ההצעה הראשונית שלנו היא להציג בפני הורים, מנהלים, מורים, ותלמידים. ות החרדים לאופייה ההומניסטי והדמוקרטי-ליברלי של החברה שלנו, ומסרבים להיכנע למגמת ההדתה שהשתלטה עליה – סביבת לימודים, רצוי במסגרת מערכת החינוך הממלכתית, המכוונת לחשיבה חילונית שבמרכזה האדם וריבונותו, על החירות שבה ועל האחריות שבה. מוסד שמטרתו לחנך את הצעירים והצעירות ברוח הערכים האוניברסליים והפרטיקולריים המבקשים לקדם את טובת האדם, כבודו וחירותו, וכן לפתח את הכלים לחשיבה עצמאית הכוללת ביקורתיות ויצירתיות ולטפחם.

המתווה מיועד לכל שלבי החינוך – קדם יסודי, יסודי, חט"ב וחט"ע – ויופעל בהדרגה.

מתווה לסביבה חינוכית החותרת לחינוך חילוני-הומניסטי

המתווה המוצע נבנה על פי מודל "תכנון סביבה חינוכית בשישה צעדים"⁶ של פרופ' יורם הרפז ובליוויו.

תכנון סביבה חינוכית מתחיל בהגדרת המטרות ועיגוןן בסיפור משכנע; ממשיך לגזירת האמצעים הנובעים מן המטרות; ומסיים בחשיבה רפלקטיבית על התוכנית וביצועה (הרפז 2018).

1. מטרת-על

מטרת העל של בית החינוך המוצע כאן היא חינוך המכבד את ריבונות האדם, ומדגיש את הקשר האישי והאנושי בין בני-אדם. חינוך כזה ראוי בעינינו, משום שהערכים האנושיים שאותם הוא מקדם מבטיחים חיים אישיים בעלי משמעות עמוקה, לצד חברה ותרבות בעלות איכות חיים גבוהה.

2. המטרה והסיפור שלנו

מטרת בית החינוך שלנו היא חינוך ברוח שלושת העיקרים: רציונליזם, ליברליזם והומניזם. חינוך שיוביל לחתירה לאמת⁷ על בסיס טענות מאוששות ותקפות; להתנסות ביפה וביצירה שלו, על בסיס עקרון הבחירה וקידום החירות האנושית להתפתח וליצור; ולעשיית הטוב לפרט ולסביבה על בסיס שוויון ערך האדם ותפיסת האדם כתכלית⁸.

הסיפור שלנו הוא סיפור של זהות. הזהות החילונית מבוססת על חוויה של חירות מול העולם ועל ההכרה בכך שהאדם הוא ריבון; הוא חופשי לעשות ולטעות, ונוטל אחריות לתוצאות מעשיו ומחדליו. בני-האדם פועלים בעולם מכוח שכלם ורגשותיהם הם ולא מכוח תכנון נסתר של כוח עליון החיצוני להם.

כך, למשל, בבית החינוך החילוני-הומניסטי, שהלימוד בו יתבסס על השיטה המדעית ועל חשיבה פילוסופית שהאדם ותבונתו במרכזה, לא יימצא מקום לסממנים דתיים במרחב הבית-ספרי, ואנשי ונשות החינוך יימנעו משימוש בשפה אמונית, לא ינחו תלמידים לקיים פרקטיקות דתיות, ויערכו הבחנה ברורה ומודגשת בין מיתוס לבין מציאות; בין דעות לבין עובדות; בין אמונה לבין ידיעה; בין מעשֵׁה לבין אמת.

בבית החינוך החילוני-הומניסטי יילמדו תרבות העולם והתרבות המקומית לאור המשמעויות האוניברסליות של הערכים המכוונים את מטרת החינוך שלנו.

הטעמים העיקריים לבחירה בחינוך חילוני-הומניסטי:

1. זוהי תכונה המאפיינת את האדם המחוונ⁹ במובן המלא ביותר של מושג זה; היא מממשת את האנושי שבאדם.

2. המאפשרת לאדם חיים מלאי משמעות וחיים של רווחה אישית¹⁰ (well-being).

⁶ ראו נספח א' בעמוד 9.

⁷ אמת, יופי וטוב – מונחים אותם חידש הווארד גרדנר – פרופ' לקוגניציה וחינוך באוניברסיטת הרווארד, בספרו:

[Truth, Beauty, and Goodness Reframed: Educating for the Virtues in the Age of Truthiness and Twitter 2011](#)

⁸ האדם כתכלית – עמנואל קנט, הנחת יסוד למטפיזיקה של מידות: "האדם וכל יצור בעל תבונה בכלל ישנו בתור תכלית לעצמה: לא רק אמצעי הוא שרצון זה או אחר יוכל להשתמש בו כחפצו, כי אם, בכל פעולותיו, הן המכוונות אל עצמו והן המכוונות אל אחרים, הוא צריך להיחשב גם לתכלית." כל התייחסות לזולת מחייבת לראות אותו כ"תכלית בפני עצמו" ולא רק ככלי להשגת מטרה.

⁹ [דמותו של האדם המחוונ](#): הדגם הקלאסי של איסוקרטס. כל שצריך להיות אדם. אנתולוגיה. ע' 420. בעריכת נמרוד אלוני. 2005

¹⁰ [OECD better life index](#)

3. חשיבה ברוח זו של אנשים רבים מכוננת תרבות עמוקה ותוססת וחברה בעלת רמת חיים ואיכות חיים גבוהות; ויכולה לבסס נורמות ראויות של תרבות פוליטית דמוקרטית.
4. האקלים החברתי-תרבותי בארץ מאיים על יישומן האופטימלי של השקפות עולם אלה. על רקע זה אנו סבורים שהחינוך חייב לדבוק במטרתו המהותית – לפתח ולטפח את האנושי¹¹ שבאדם, כל אדם, תוך מתן מקום להתפתחות האישית-הפנימית של כל ילד וילדה, ויצירת תנאים אופטימליים בהם יוכלו לגבש את מערכת הערכים והזהות הייחודיים להם ולהגיע למימוש עצמי.

3. היכולות (competencies) הרצויות של הבוגר והבוגרת

אפשר לתאר באופן תמציתי את יכולות הבוגר והבוגרת – התוצר של התהליך החינוכי – בעזרת ארבע קטגוריות:

ידע (השכלה): בעיקר, הבנה של רעיונות גדולים¹² – רעיונות המכוננים את התרבות האוניברסלית ואת התרבות הפרטיקולרית. הבוגר והבוגרת יכירו ויוקירו את הישגיה של התבונה האנושית.

מיומנויות (כישורים): בעיקר, כלים וכשירויות שיאפשרו את החתירה לאמיתי – למשל, לשאול שאלות, לגייס ראיות, לנסח טיעונים, לחשוב ביקורתי; ליפה – למשל, לבטא חשיבה יצירתית בתחום האומנות, כמו גם בתחומי המדע והטכנולוגיה; ולטוב – למשל, לפתח רגישות חברתית, לזהות עוולות ולהמציא להן פתרון; כל אלה בראי מיומנויות המאה ה-21. הבוגר והבוגרת יהיו בעלי כישורים שיאפשרו להם לפעול ולהתנהל בעידן המידע והטכנולוגיה המאפיין מאה זו.

תכונות (גישה): בעיקר – פתיחות, סקרנות, חקרנות, ספקנות, יצירתיות, רגישות לאי צדק, אמפתיה, חמלה ואהבת האדם, הטבע והסביבה. הבוגר והבוגרת יהיו מצוידים ביכולות לתקשורת בין-אישית מוסרית, בין אם במפגש פנים אל פנים ובין אם בתקשורת ווירטואלית.

עמדות (ערכים): בעיקר, השקפת עולם דמוקרטית-ליברלית. הבוגר והבוגרת ישאפו להיות בני-אדם תבוניים, ליברלים והומניסטים, הבוחנים את המציאות בכלים רציונליים, נאמנים לרעיון זכויות כל אדם באשר הוא אדם ומכירים בעול ריבונית האדם¹³: חירותו ואחריותו. חווים את עצמם כסובייקטים, ומתייחסים גם לבני האדם האחרים כאל סובייקטים: ריבוניים ואוטונומיים.

4. הגדרת האמצעים

מטרת החינוך וסיפור החינוך שלנו נותנים תוכן מוגדר ומחייב לששת אמצעי החינוך: תוכנית הלימודים, דפוס ההוראה, שיטת ההערכה, המבנה הארגוני, האקלים החינוכי והתנאים הפיזיים.

¹¹ אנושי – במשמעות של מוסרי, מתחשב, הומני, וגם האפשרות לטעות, להכיר בטעות ולתקן.

¹² המונח "רעיון גדול" נולד, לכל הפחות טופח, על ידי אסכולה פסיכולוגית בשם "גשטאלט" שפירושו "שלם בעל משמעות". השלם גדול מסבך חלקיו; השלם נותן משמעות לחלקיו. גישה בחינוך המבקשת להדגיש הקשר ורלוונטיות של הפרטים הנלמדים. הוראה ולמידה דרך מכלול הנותן משמעות לפרטים. הרפז, 2008.

¹³ ס. יזהר. [עוץ להיות חילוני](#). מתוך: יעקב מלכין(עורך), תרבות היהדות החילונית-הגות חדשה בישראל, הוצאת כתר וספריית היהדות החילונית, 2006, עמ' 349-355.

1. תוכנית הלימודים

תוכנית הלימודים, המבוססת בעיקרה על תוכנית הלימודים הרשמית של משרד החינוך, תתחלק לשלושה מוקדים שיביאו לידי ביטוי את עקרונות הרציונליזם, הליברליזם וההומניזם.

המוקד הראשון יעסוק במדעי הטבע והאדם, תורת האבולוציה והברירה הטבעית, מהמפץ הגדול עד העתיד הנראה לעין; במסגרתו תילמד ותחקר התרבות, האוניברסלית והפרטיקולרית, ויילמדו מדעים מדויקים ושפות, והוא יושתת על הוראה ולמידה מולטי-דיסציפלינרית, יעודד שאילת שאלות, חשיבה ביקורתית, למידה לשם הבנה ולמידת חקר, תוך פיתוח וטיפוח חשיבה יצירתית.

המוקד השני יהיה בסימן חופש הביטוי והיצירה, ויכלול התנסות בקולנוע, תיאטרון, מוזיקה, ציור, מחול, ובתקשורת על מגוון היבטים; כולל חוויה מעשית בשיתוף עם יוצרים ופעילים בתחומי האומנות לסוגיה, מחוץ לביה"ס ובתוכו.

המוקד השלישי יעודד חשיבה פילוסופית ועשייה למען הטוב הכללי, ויכלול חשיפה ללימודי מוסר, אתיקה וצדק חברתי, ופעילות מעשית, ממשית, לטובת הקהילה.

בבסיסה של העשייה החינוכית יעמדו הערכים האוניברסליים, ובראשם הבחירה החופשית והשוויון לכל.

הבחירה תהווה עקרון מנחה בכל היבטי הלימוד: הוראה, למידה והערכה. בלימודים השונים יינתן דגש על הבנה של "רעיונות גדולים"¹⁴: רעיונות עתירי מובן - מסבירים הרבה תופעות ורעיונות, עתירי ערך - בעלי היבטים אתיים, ועתירי נוכחות - רלוונטיים לחיי התלמידים והחברה.

2. דפוס ההוראה, הלמידה והחינוך

דרכי ההוראה והלמידה:

ההוראה בבית החינוך תאמץ אסטרטגיות הוראה עדכניות ומתקדמות כגון: "הוראה לשם הבנה", קהילות חוקרים, הוראת עמיתים, PBL, Outdoor learning ועוד. תכליתן של אסטרטגיות ההוראה אלה תהיה לעודד פעלנות - לומדים המפתחים תחושת מטרות לגבי הלמידה שלהם, ולוקחים בעלות עליה: מציבים מטרות, יוזמים ופועלים באחריות להשגתן. התלמידים והתלמידות יתנסו בדרכי למידה מגוונות ויוכלו לבחור מביניהן את המתאימות להם, למשל: למידה התנסותית חווייתית ושיתופית, למידה פעילה וחקרנית, למידה שוליאית ולמידה משחקית.

דרכי חינוך והתחנכות:

דרכי החינוך בבית-הספר החילוני-הומניסטי יהיו מבוססות על קשר אישי ומשמעותי בין מורים לתלמידים, וכן בין המורים לבין ההורים, כשותפים הטבעיים לחינוך ילדיהם. קשר זה יאפשר לכל תלמיד ותלמידה לזכות בקשר אותנטי עם מבוגר משמעותי היוצר נוכחות מגדלת, ובשייכות לקבוצה בה מתרחשים תהליכים המסייעים לכל אחד מחבריה ללמוד לחיות יחד ברגישות ואכפתיות.

¹⁴ ראו הערה 10

3. שיטת ההערכה

בתהליך ההערכה יושם דגש על הערכה לשם למידה¹⁵, הערכה המבוססת על דיאלוג, שתכלול, בין היתר: משוב מקדם למידה, הערכה אישית של התלמיד את עצמו, רפלקציה והערכת עמיתים. לצד מבחני הערכה סטנדרטיים, ככל שיידרשו, ייעשה שימוש בשיטות הערכה מגוונות באמצעותן ניתן יהיה להעריך את מידת ההבנה של רעיונות גדולים והפנמה של גישות לעולם, לזולת ולעצמי.

4. המבנה הארגוני

הסדירות והמנגנונים הארגוניים ייבנו בהלימה לשלושת מוקדי תוכנית הלימודים. מוקדים אלה יבואו לידי ביטוי, למשל, במבנה מערכת השעות הבית-ספרית ובסדירות התומכות בתהליכי חינוך והתחנכות.

היבט ארגוני נוסף יהיה שילובו האינטגרלי של סגל ההוראה בתכנון ועיצוב דינמי של בית הספר - ארגונו המבני ותוכנית הלימודים שלו - במסגרת של קהילה מקצועית לומדת, המעודדת למידה והתפתחות אישית ומקצועית של כל אחד ואחת מחברי הסגל החינוכי במוסד.

5. האקלים החינוכי

האקלים החינוכי – התרבות הארגונית, דפוסי השיח בין באי בית הספר – יהיה אקלים פתוח ומשתף.

הערכים הדמוקרטיים-הומניסטיים-ליברליים שבבסיס התוכנית – ערכים המעודדים דיון עומק בשאלות של זהות, ומבטיחים מקום של כבוד לאדם הריבוני, לסובייקט, לאינדיבידואל - יבואו לידי ביטוי בכל היבט במוסד החינוכי וישפיעו על התנהלותו ועל מערכות יחסי הגומלין בין כל הגורמים הקשורים בו. יחסי גומלין שייצרו תחושת קהילה; קהילה בית ספרית לה שותפים כולם: תלמידים – הורים – מורים – הנהלה.

במסגרת קשרי מורה-תלמיד.ה יושם דגש מיוחד על פיתוח עולמם הפנימי והרגשי של התלמידות והתלמידים.

6. התנאים הפיזיים

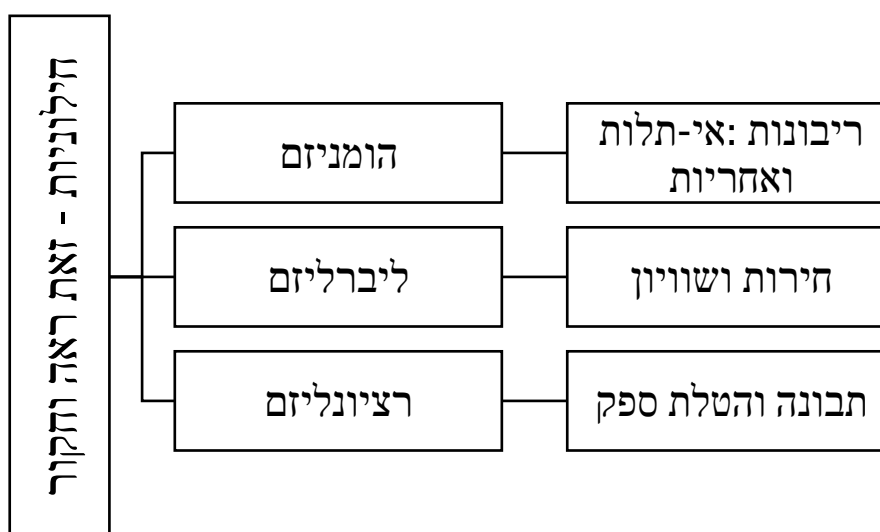
התנאים הפיזיים יותאמו לקידום חינוך חילוני-דיאלוגי - המתאפשר באמצעות חשיבה לוגית, ביקורת ופרשנות - לעידוד חקר, לפיתוח יוזמות חברתיות וליצירתיות אמנותית, מדעית וטכנולוגית.

¹⁵ בירנבוים, 2018.

סיכום

התוכנית לעיל מציעה קווי מתאר בלבד. יש צורך לפתח אותה בעזרת שותפים נוספים לחזון¹⁶.

אנו סבורים שהתוכנית לבית חינוך חילוני-הומניסטי מציעה לקהילות ההורים המעוניינות בחינוך חילוני סביבה חינוכית עשירה ומעשירה לילדיהן. כיוון שהסיפור שלנו הוא סיפור של זהות - והזהות הזו היא זהות ישראלית וחילונית: הומניסטית, רציונלית, ליברלית - יש חשיבות רבה לכך שהציבור שיזין את בית הספר החילוני-הומניסטי, כמו גם סגל ההוראה שיפעל בו, יגיעו אליו מבחירה, מרצון ומתוך הזדהות עם מטרת החינוך והסיפור החינוכי שמלווה אותה.

מקורות

בירנבוים, מנוחה (2018). מחקר ויישום בהערכה לשם למידה (הל"ל) של תלמידים ומורים בישראל. תל אביב: מופ"ת.

הרפז, יורם (2008). המודל השלישי: הוראה ולמידה בקהילת חשיבה. בני ברק: ספרית פועלים.

ויסקי, מרתה סטון (2004). הוראה לשם הבנה. ירושלים: מכון ברנקו וייס.

לם, צבי (2000). האידאולוגיות ומחשבת החינוך. בתוך, התנגדות ולחץ בחינוך, עמ' 217-254. בני ברק: ספרית פועלים.

המתווה פורסם לראשונה ב-2021 ועובר שינויים קלים לאורך השנים ככל שנדרש עדכון. המתווה הראשוני פותח על ידי צוות החינוך של העמותות בהנחייתו הפדגוגית של פרופ' יורם הרפז.

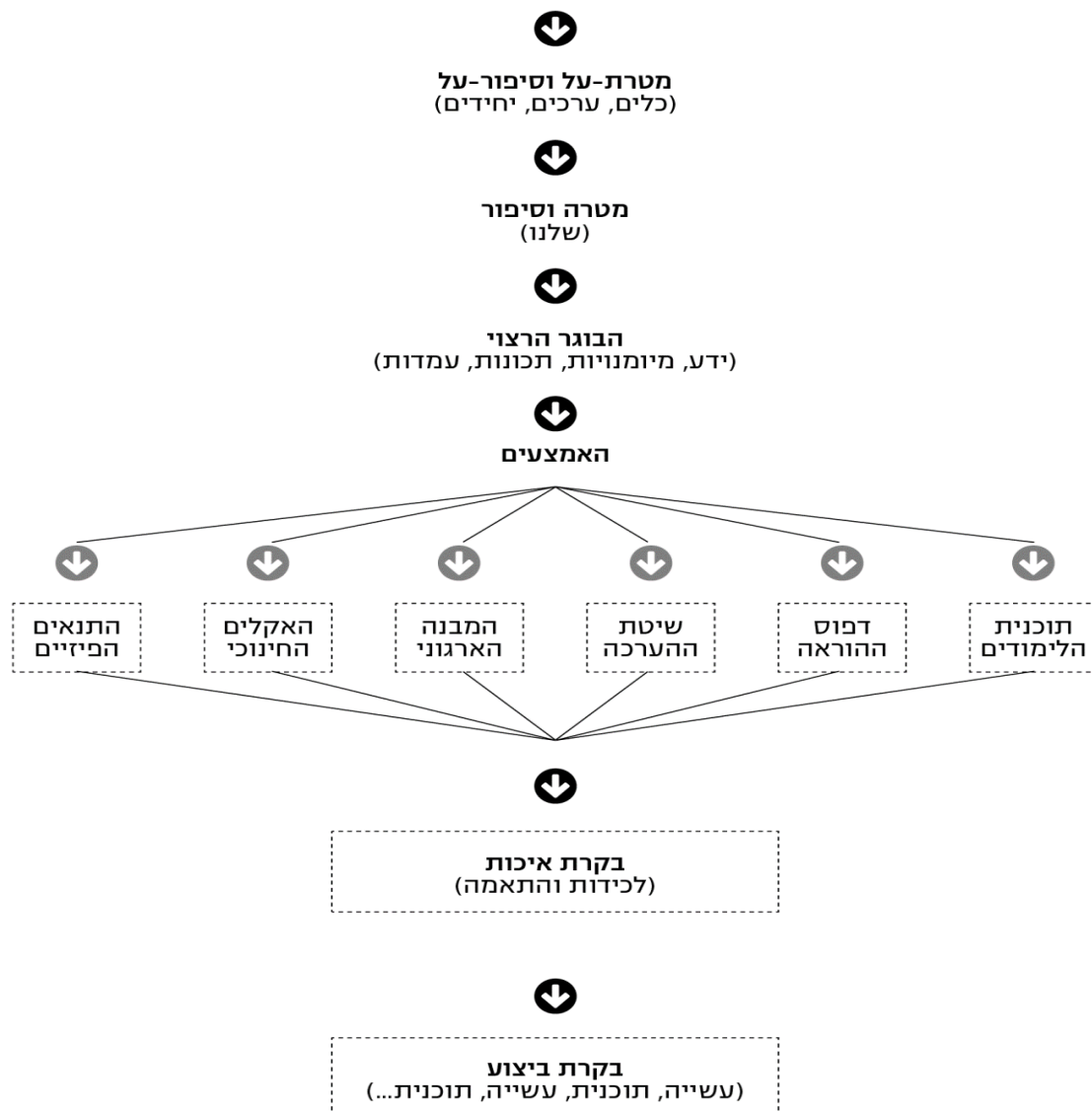
¹⁶ לקראת הביצוע יוזמי התוכנית יקדמו את התוכנית במערכות השונות:

1. יאתרו רשות מקומית או ישוב המעוניינים להקים את בית החינוך המוצע;
2. יאתרו מנהלים, מורים והורים שישתתפו בפיתוח התוכנית;
3. יכשירו את המורים להוראה במסלולים השונים וילוו את צוותי ההוראה בפיתוח תוכנית הלימודים הבית ספרית וחומרי לימוד מתאימים.
4. יפעלו מול ממשד החינוך ועדת החינוך של הכנסת למתן מענה לציבור החילוני במסגרת מערכת החינוך הממלכתית

נספח א'

תכנון סביבה חינוכית – גן ילדים, בית ספר, מכללה, תנועת נוער וכדומה – מתחיל בהגדרת המטרות ועיגוןן בסיפור משכנע; ממשיך לגזירת האמצעים הנובעים מן המטרות; ומסיים בחשיבה רפלקטיבית על התוכנית וביצועה (הרפז 2018). תוכנית המתאר של "בית חינוך חילוני-הומניסטי" שהוצגה לעיל נבנתה בהתאם לשישה צעדי תכנון אסטרטגי והוליסטי של סביבה חינוכית, כמוצג בתרשים שלהלן.

תכנון סביבה חינוכית בשישה צעדים

חינוך חילוני – כי גם לנו מגיע חינוך הומניסטי-חילוני